

Bajorų enciklopedijoje – praeitis ir dabartis

Lietuvos bajorai, 2 tomas. Išleido Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga.

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Po trejų metų pertraukos pasirodė antrasis enciklopedinio leidinio „LIETUVOS BAJORAI“ tomas, kurį išleido Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga (LBKS). 246 puslapiuose – 56-ųjų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) bajorų gimininių palikuonių istoriniai ir biografiniai duomenys, herbai, genealoginiai medžiai, schemos, nuotraukos.

Daugelis knygoje užfiksuotų faktų verti romano. Pradedant kruopščiai surinkta informacija įvairiuose archyvuose, baigiant šių laikų su laukusių palikuonių pasakojimais bei rašytiniuose šaltiniuose užfiksuotomis legendomis. Išgyvenimai sukrečiantys – caro valdžios patirtį atiminėjant dvarus, tremiant į Sibirą pratesė okupavę Lietuvą bolševikai. Išsilavinę, aukštos kultūros žmonės buvo niekinami, verčiami dirbti pačius prasčiausius ir sunkiausius darbus, silpniausi net ir tremties vietas ar lagerio nepasiekdavo. O jų vaikų bei anūkų su tremtinio žyme, su *nešvaria* biografija laukė nieko gero nežadantis rytojus. Ir vis dėlto dauguma jų sugebėjo įveikti iš pirmo žvilgsnio kaip ir neišvengiamas užtvaras – mokėsi, siekė aukštesnio, iš valdžios paniekintų žmonių tapo asmenybėmis, kuriomis gali didžiulis ir dabartinė karta.

Už ką pelnytą bajoro vardas

Turbūt pačios įdomiausios pirmosios eilutės, pristatant naują giminę. Jos – iš oficialių dokumentų, rastų Lietuvos valstybės istorijos archyve (LVIA) ar kitų valstybių (Sankt Peterburgo, Varšuvos ir kt.) archyvuose. Tik labai nedaugeliui bajorų palikuonių per karus, okupacijas, tremtis ir kitas sumaištis pavyko iki šių dienų išsaugoti originalius dokumentus.

Keli pavyzdžiai, kad susidarytumėte tikresnį vaizdą.

Atsivertę Galkauskams skirtus puslapius, skaitome: „1601-10-26 Žemaičių Žemės teisme buvo įregistruotas dovanojimo raštas, kuriuo Žemaičių seniūnas ir lauko etmonas Jonas Karolis Chodkevičius už karinius nuopelnus kare su švedais Povilui Galkauskui (g. apie 1575) dovanuoja paveldėjimo teise Marginkų dvarą (Raseinių apskr.). Galkauskų giminei pripažinta bajorystė, įrašant juos į bajorų kilmės knygos šeštąją dalį, herbas – *Sreniava*. Šis herbas į LDK buvo atvežtas 1413 m. Herbą pelnydavo bajorai, dalyvavę kovose ir pasižymėję narsa mūšiuose”.

Kameneckų giminė taipogi minima kaip sena, kilminga giminė. LVIA yra išlikę šios giminės kilmės aprašymai su genealoginėmis schemomis. „Dar 1390 m. riteris Klemensas iš Maskorževo (herbas *Pilawa*)

gynė Vilnių nuo kryžiuočių. Už nuopelnus karalius Jogaila apdovanojo jį Kamienieco pilimi. 1407 m. karaliaus pakancleris tampa Klemensu Kamienieckiu. LDK laikais Mikolajus Kamieniecki – pirmasis didysis karūnos etmonas – kartu su LDK etmonu Konstantinu Ostragiškiu sumušė totorių kariuomenę. 1863 m. sukilimo dalyvis Adomas Kamieniecki buvo ištremtas į Sibirą, kaip ir kunigas Vladislovas Kamieniecki”.

Viena Kovalevskių šeimos legenda pasakoja, kad Lenkijos karaliui tarnauti iš Italijos atvykęs riteris mūšio lauke išgelbėjo patį karalių. Jis buvo stiprus kaip kalvis ir drąsus kaip liūtas, todėl karalius pavadino jį Koval Lewskiu (lenkiškai koval – kalvis, lew – liūtas), apdovanojo žemėmis, suteikė *Lados* herbą.

Bajoriška sibiriada

Nemažai daliai bajorų palikuonių teko sunki dalia Sibiro platybėse ir Rusijos lageriuose. Kiekviena tokia istorija ir panaši, ir skirtinga, vienija jas tik patirtas skausmas, išgyvenimai, netektys.

Kaip enciklopedijoje prisimena LBKS Garbės bajoras, Tauragės miesto Garbės pilietis, valdantis šeimos įkurtą „Tauragės industrinį parką” Antanas Stankus, „mamos tėvai į Sibirą buvo išvežti 1948 m. Sužinoję, kad bus tremiami, sukviėtė savo 7 vaikus, suklaupusius palaimino, kiekvienam davė pinigų, ryšulėlį ir liepė eiti pas gerus žmones. Deja, NKVD šeimą surinko iš įvairių Tauragės vietų. Man buvo 5 mėnesiai. Sulaipinus į vagoną, dėl streso kurį laiką mama dingo pienas. Sunku įsivaizduoti, ką iškentė tėvai perpildytame gyvuliniam vagonė. Kur reikėjo maitinti mane, kur skalbti, džiovinoti vystykus, kai geriamo vandens trūko? Mama dvi savaites, kol buvome tremiami, buvo šlapia, nes apsvyniojusį apie save nuolat džiovinavo vystykus. Nuvežė į Krasnojarsko sritį. Šaltis, visi geresni rūbai išmainyti į maistą, sunkus darbas alino šeimą. Po daugybės prašymų tik 1953 m. buvo leista persikelti pas mamos tėvus į Irkutsko sritį”.

O poetės, 450 tekstų dainoms autorės, ilgametės Seimo narės Dalios Teišerskytės sibiriada ir panaši, ir nemažiau skaudi: „Tėtis buvo ūkininkas, mama – mokytoja. 1946 m. tėtis buvo areštuotas ir išvežtas į lagerį, į anglių kasyklas, 1950 m. mirė Taišeto lageryje. Mama su dviem vyresniais vaikais buvo ištremta į Sibirą. Ūkyje likome trys jaunesnieji. Tuomet man buvo treji. Po kurio laiko mus pasiėmė mamos sesuo į Kretingą, ten gyvenome šešis metus. 1953-07-08 ištrėmė ir mus – tris vaikus ir močiutę. Vežė etapais, kartu su kriminaliniais nusikaltėliais. Į kaimą, kur gyveno mama, atvykome tik lapkričio 7 d. Sibire baigiau septynmetę, pradėjau dirbti miškų ūkyje. Į Lietuvą grįžome 1962 m.”

Viena šviesiausių Galkauskų giminės dabarties asmenybių – šiaulietis Jonas Galkauskas, 1956 m. sumintas pamokos metu, apkaltintas antisovietine veikla. Vadovavo pogrindinei mokinių grupei, ant gimnazijos stogo ir Sukilėlių kalnelyje iškėlė lietuvišką trispalvę. Ilgiausiai kalintas Mordovijos politinių kalinių lageryje.

Gyvenimo keliai ir istorijos – pačios netikėčiausios

Daugelio bajorų palikuonių gyvenimo keliai sudėtingi. Kaip ir Jono Galkausko, svajojusio tapti gydytoju. Buvusiam lagerininkui istoti į Medicinos institutą nebuvo jokių galimybių, todėl baigė politechnikumą ir iki mirties dirbo statybininku. Po mirties suteiktas LBKS Garbės bajoro vardas.

Roberto Savicko gyvenimo istorija kiek kitokia, tačiau įdomi. Gimė Sibire, netoli Mongolijos ir Kinijos sienų. Baigęs Kauno politechnikos institutą, tėvas privalėjo metus atitarnauti sovietinėje armijoje, o mama, kaip jauna specialistė, buvo nusiųsta stažuotei. Po to šeima grįžo į Kauną, bet po šešerių metų persikėlė į Rygą, kur Robertas baigė vidurinę ir technikos universitetą. Gavęs stipendiją ekonomikos ir finansų studijoms Amerikoje, užsidirbo du magistrų ir vieną mokslų daktaro diplomą. Po sovietų sąjungos sugriuvimo negavęs nei Latvijos pilietybės (nes yra lietuvis), nei Lietuvos pilietybės (nes buvo Latvijos gyventojas), paprašė suteikti JAV pilietybę.

Jau 22 metus dirba finansų profesoriumi G. Vašingtono universitete. Be to, kiekvieną vasarą dėstytoja Vilniaus Gedimino technikos universitete. Tęsia giminės tyrinėjimo darbus, genealoginiame medyje – per 500 asmenų, įskaitant kai kuriuos Savickus, dalyvavusius Žalgirio mūšyje.

Lukianskų giminės praeičiai daugiausia dėmesio yra paskyręs Stasys Petras Šarauskas, buvęs Kauno medicinos instituto prorektorius. Vienas iš tolimų protėvių Adomas Lukianskas XVII a. pradžioje Kamajų miestelyje pastatė bažnyčią, būdamas vienteliu fundatoriumi. Po jos altoriumi ir palaidotas. Žymaus kariūno, kurio sumanumo dėka buvo atremtas Rusijos kariuomenės puolimas prieš Smolensko kunigaikštystę, atminimą ruošiamasi įamžinti Kamajų bažnyčioje, kartu pagerbiant ir čia kunigavusį poetą Antaną Strazdelį.

Iškilios Petkevičių giminės atstovės – rašytoja, pirmojo lietuvių moterų suvažiavimo (1907) pirmininkė, viena iš Lietuvių moterų sąjungos steigėjų Gabrielė Petkevičaitė-Bitė ir žymi fotomenininkė, gydytoja iš profesijos Leona Petkevičiūtė-Korkutienė, dėl aistringų noro pamatyti daugiau pasaulio išidarbiniusi į žvejybinį laivą, vėliau išpūdzius aprašiusi.

Iš šiuo metu legitimuotų Medžikauskų giminės palikuonių ypač išsiskiria architektas Tauras Budzys, kuris laisvalaikį ir savo lėšas skiria Pasaulio Tautų Teisuolių antkapių papuošimui specialiai sukurtais atminimo ženklais. Jau yra pritvirtinęs per 60 ženklų.

Aktyviausias Radavičių giminės (herbas *Rudnica*) tyrinėtojas – istorikas Žilvinas Radavičius, paieškas vykdamas ne tik archyvuose ir bibliotekose, bet ir parapijų bažnyčiose, kur dar galima užtikti į archyvus nepatekusius metrikinių knygų. Jis ir aktyvus visuomenininkas, daugelio įdomių iniciatyvų pradininkas – buvo ilgametis Valdojų rūmų paramos fondo savanoris, yra tautų draugystės popiečių, istorinių-patriotinių renginių jaunimui bei suaugusiems iniciatorius, jo iniciatyva Vilniaus P. Asyžiečio ir Šv. Bernardino Sieniečio bažnyčia padovanoti trys bajorų herbais papuošti vitražai, atstatytas barokinis XVIII a. Šv. Didako altorius ir kt. Ne kartą jam yra talkinusi ir garsioji Lenkijos dainininkė Marylė Rodowicz – tos pačios giminės atstovė.

Aktyvios paieškos Šablevičių giminei padėjo surasti Lenkijoje gyvenantį žymų dailininką Ryszardą Waldemarą Mickiewiczų, kurio tapytus paveikslus galima pamatyti daugelyje pasaulio šalių. Porą savo kūrinių jis padovanojo ir VU bibliotekos A. Mickevičiaus muziejui. Kaip pažymi enciklopedijoje tos giminės atstovė žymi literatūrologė, VU mokslų daktarė Dalia Čiočytė, abi giminės šakos labai džiaugiasi viena kitą atradusios, mėgaujasi susitikimais, laiškais, telefono skambučiais.

Kitoje pasaulio pusėje – New Yorke gyvena ir Kirkilų giminės (herbas *Sirokomlė*), rašytiniuose šaltiniuose žinomos nuo 1375 m., palikuonė Sarah Hospodar – kvepalų įmonės, kuriančios nestandartinius kvepalus, įkūrėja. Studijavo New Yorke (JAV) ir Webster (Šveicarija) universitetuose. Dalyvavo Nabato šventyklų Jordanijoje ir romėnų valdytų sričių Šveicarijoje archeologiniuose kasėjimuose.

Dabartinė bajorų Dargevičių šeimos širdis – vi-soje Lietuvoje žinomas iniciatyvus verslininkas Zigmantas Dargevičius. Jis – ir Kauno prekybos ir amatų rūmų prezidentas. Garsėja ir kaip mecenatas. Be kita ko, prisidėjo prie Vyčio skulptūros pastatymo šalia Kauno pilies bei prie Šv. Jurgio Kankinio bažnyčios restauravimo darbų.

Šiuo metu keturios Čechavičių giminės kartos gyvena net aštuoniose pasaulio šalyse – Lietuvoje, Vokietijoje, Didžiojoje Britanijoje, JAV, Ekvadore, Lenkijoje, Rusijoje, Prancūzijoje.

Vienas žymiausių Jagminų ir Pliuškevičių giminės dabarties atstovų – profesorius Rimantas Stukas, Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Sveikatos mokslų instituto Visuomenės sveikatos katedros vedėjas, nusipelnęs Lietuvos sveikatos apsaugos darbuotojas. Jis – ir šio enciklopedinio leidinio organizacinės-kūrybinės grupės vadovas.

Enciklopedijos sudarytojas ir redaktorius – šio straipsnio autorius.

Verta pagyrimo spaustuvė „Saulės Titnagas” – leidinys bajoriškas visomis prasmėmis.